

KAVRAMSAL MAKALE

Türk Sendikalarının 1978 Ekonomik Krizi Karşısındaki Tutumları

Doç. Dr. Hasan Mahmut KALKIŞIM, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Gümüşhane, e-posta: hkalkisim@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1332-6168>

Doç. Dr. Kadir Caner DOĞAN, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Gümüşhane, e-posta: kadircanerdogan@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3476-8865>

Arş. Gör. Dr. Ahmet Cemil SOYLU, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Gümüşhane, e-posta: a.cemilsoylu@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2130-4447>

Öz

Dünyada 1978 krizi ekonomik konular başta olmak üzere siyasal ve kültürel konularda da krizlere neden olmuştur. Türkiye’de de hissedilen bu krizin etkileri, dünyada yaşanmakta olan kapitalizmin krizi veya bunalımı nedenlerine bağlı olarak bazı ekonomik ve sosyal neticeler ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde, Türkiye’deki belli başlı sendikalar da bu krizlerin tanımlanmasına ve ortadan kaldırılmasına dönük çözüm önerileri sunulmasında belirleyici olmuşlardır. Nitekim neo-liberal politikaların hakimiyeti, toplumda dayanışma eksikliği ve sendikaların gücünün azalmasına neden olmuştur. Böyle bir ortamda, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sendikalar yeniden yapılanmaya başlarken, krizlere de çözüm önerecek hareketlere girişmişlerdir. Türkiye’de de 1978 krizinin birçok toplumsal ve ekonomik nedenleri ortaya çıkmıştır. Sendikal düzeyde bu sorunlarla baş edebilmek her şeyden önce söz konusu ülkenin toplumsal örgütlenme kültürü ve demokrasisi ile bağlantılıdır. Bu çalışmada, Türkiye’de sözü edilen dönemlerde sendikaların krize verdiği tepkiler ve bunun aşılması için sunduğu çözüm önerilerinin konu edinilmesi amaçlanmaktadır. Diğer taraftan bu çalışmanın yönteminde, literatür incelenmesi ve doküman analizi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kriz, Sendika, 1978 Ekonomik Krizi, Türk Sendikacılığı.

Makale Gönderme Tarihi: 04.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 13.05.2023

Önerilen Atf:

Kalkışım, H. M., Doğan, K. C. ve Soylu, A. C. (2023). Türk Sendikalarının 1978 Ekonomik Krizi Karşısındaki Tutumları, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(5): 641-662.

Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences

2023, 6(5): 641-662. DOI:10.26677/TR1010.2023.1224

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

Attitudes of Turkish Trade Unions to the Economic Crisis of 1978

Associate Prof. Dr. Hasan Mahmut KALKIŞIM, Gümüşhane University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Gümüşhane, e-mail: hkalkisim@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1332-6168>

Associate Prof. Dr. Kadir Caner DOĞAN, Gümüşhane University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Gümüşhane, e-mail: kadircanerdogan@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3476-8865>

Dr. Ahmet Cemil SOYLU, Gümüşhane University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Gümüşhane, e-mail: a.cemilsoylu@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2130-4447>

Abstract

The 1978 crisis in the world caused crises in political and cultural issues, especially in economic issues. The effects of this crisis, which was also felt in Turkey, revealed some economic and social consequences depending on the causes of the crisis or depression of capitalism in the world. During this period, major trade unions in Turkey were also decisive in defining these crises and presenting solutions for their elimination. As a matter of fact, the dominance of neo-liberal policies has led to the lack of solidarity in the society and the weakening of the power of the unions. In such an environment, while the unions started to restructure in Turkey as well as in the world, they started to take actions to offer solutions to the crises. Many social and economic causes of the 1978 crisis emerged in Turkey. Being able to deal with these problems at the union level is primarily related to the social organization culture and democracy of the country in question. In this study, it is aimed to discuss the reactions of the unions to the crisis in the mentioned periods in Turkey and the solution proposals they offer to overcome it. On the other hand, in the method of this study, literature review and document analysis were applied.

Keywords: Economic Crisis, Trade Union, 1978 Economic Crisis, Turkish Syndicalism.

Received: 04.03.2023

Accepted: 13.05.2023

Suggested Citation:

Kalkışım, H. M., Doğan, K. C. and Soylu, A. C. (2023). Attitudes of Turkish Trade Unions to the Economic Crisis of 1978, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(5): 641-662.

GİRİŞ

Endüstri toplumuna geçişle birlikte toplumların hayatında yer edinmeye başlayan çağdaş anlamda sendika ve sendikacılık, günümüzde demokrasiler için vazgeçilmez birer meslek kuruluşları olarak önemli görevler icra etmektedirler. Sağlıklı demokrasilerin vazgeçilmezi olan tepki mekanizmasının sendikalar eliyle önemli oranda işletildiği gözlenebilmektedir. Sendikaların, sivil toplumun önemli bir kesiminin tepkilerini ortaya koyarken hukukun içinde kaldıkça meşruluk kazanacak olan eylemleri, maalesef çoğu zaman hukukun dışına da çıkabilmektedir. Hatta birtakım sendikal anlayışın hukuk dışılığı bir marifet gibi algılayıp dairesini koruyan sendikaları tabiri uygunsa ihanetle suçlaması Türk sendikacılık tarihinde oldukça çok görülen bir durumdur.

Endüstri toplumuna geçişte geç kalan Türkiye, endüstri toplumuna ait bir kültür olan sendikacılık konusunda da onu benimseme, içselleştirme noktasında zorluklar yaşamaktadır. Buna ilaveten Türkiye'nin her alandaki gelişmesini etkileyen demokrasimizin utanç karalarının, sendikal kültürün de tam olarak yerleşmemesinde etkili olduğu söylenebilir.

Burada şu nokta da ifade edilmelidir ki, özellikle küreselleşme, dünyanın tek kutuplu bir hale dönüşmesi, emek yoğun sanayiden teknoloji yoğun sanayiye geçiş gibi etmenler sendikaları adeta bir kriz içine sokmuştur. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sendikalaşma oranları hızla azalmakta, mevcut sendikaların önemli bir kısmı da asli işlevi olan tepki koyma ve sivil inisiyatife tercüman olma gibi özelliklerini kaybetmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, dünyada 1978 yılında meydana gelen krizin yol açtığı etkilerin Türkiye'de belirli başlı sivil toplum örgütleri olan sendikaların buna nasıl baktıkları ve bunu aşmak için ne gibi öneriler getirdiğinin ortaya konulmasıdır. Çalışmanın yöntemi ise literatür incelenmesi ve doküman analizine dayanmaktadır. Bu yöntemin tercih edilmesindeki neden ise nitel çerçevede sendikaların bu konudaki faaliyetlerine dair daha önce gerçekleştirilen bazı akademik araştırmaların derlenmesi ve sendikaların kendi rapor, dergi, broşür vb. yayınların incelenmek istenmesidir.

Bu bağlamda, çalışmada birinci bölümde öncelikli olarak kriz, ekonomik kriz kavramları ele alınmış ve kriz türlerine değinilmiştir. İkinci bölümde, Türkiye'de kriz ve sendikacılık konusu genel olarak ve tarihsel süreç içerisinde ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise ele alınan TÜRK-İŞ, DİSK ve TİSK'in 1978 krizine bakışlarının ve önerilerinin ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

KRİZ

Tanım

Çeşitli bilim dallarında çok yaygın olarak kullanılan kavramların başında gelen kriz kelimesinin kökeni Yunanca "krisis" sözcüğüne dayanmakta olup, karar vermek anlamına gelmektedir (Kuran, 2006: 3). Bu anlamıyla kriz yeni bir durumu ve yeni bir karar anını ifade etmekte ve yeni başlangıçlar döneminin geçiş sancılarını barındırmaktadır. Yeni duruma geçişin sancuları ise kriz anını yansıtmaktadır (Kayarkaya, 2006: 1).

Gelişme, büyük sıkıntı, bunalım, aniden ortaya çıkan bunalım gibi kelimelerle eş anlamlı olarak kullanılan kriz, sosyal bilimler alanında "depresyon" ve "bunalım" kelimeleri ile ifade edilmektedir (Atatoprak, 2007: 1).

Ekonomik Kriz Kavramı

İktisat terminolojisinde kriz, konjonktürdeki yön değiştirmeyi ifade eder. Yani genişleme ve sürekli ilerleme döneminden uzun ya da kısa bir bunalım evresine geçiş söz konusudur (Yılmaz vd., 2005: 78). Bu çerçevede ekonomik kriz kavramı, ekonominin işleyiş sürecinde mal ve hizmetlerde arz ve talep dengesinin bozulması, ekonomik unsurlar arasındaki ilişkilerin kopması ve bu gelişmelerin mikro düzeyde firmaları, makro düzeyde ise ülke ekonomisini, önemli düzeyde sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması (Aktan, 2009; Eğilmez, 2008: 48) şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle ekonomik kriz, serbest piyasa ekonomisinin, kendi kuralları içerisinde kendi işleyişini devam ettiremeyecek hale gelmesidir (Seyfioğlu, 2009; Kayarkaya, 2006: 2). Bu bakımdan, serbest piyasa ekonomisinin dinamosu olan kapitalizm, sonsuz birikim rejimi ile belirli kriz dönemlerinde olumsuz sonuçlara neden olur (Amin, 2010: 262).

Ekonomik istikrarda ortaya çıkan bozulma, beklenilmeyen bir duruma veya düz çizgi şeklinde gelişen bir sürecin kesintiye uğramasına neden olur (Aslan vd., 2009). Tarihsel süreç içinde ilk başta üretimde düşüşler ve buna bağlı olarak refah seviyesinde azalmalar şeklinde ortaya çıkan krizlere zaman içinde tüketime dayalı krizler de eklenmiştir (Atatoprak 2007: 1). Krizler bir konjonktür dönemindeki arzın talepten fazla olduğu böylece durgunluğun ve üretimde azalmanın yaşandığı konjonktürel kriz niteliğinde olabileceği gibi, birikimin normal oluşumunu engelleyen problemlerin mevcudiyetini ifade eden yapısal kriz şeklinde de olabilir (Kayarkaya, 2006: 2; Robinson, 2018: 79). Buna ilaveten ekonomik krizlerin nedeni bazen ekonominin dışındaki gelişmeler de olabilir. Örneğin deprem, yangın ve sel gibi doğal afetler ekonomik krizin nedeni olabilir (Aktan, 2004; Kayarkaya, 2006: 3).

Ekonomik Kriz Türleri

Ekonomik krizler, reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir.

Reel Ekonomik Krizler

Reel ekonomik krizler, mal veya hizmet ya da işgücü piyasalarındaki üretimde veya istihdamda ciddi daralmaların yaşanması durumudur (Aydın, 2003: 4). Krizle birlikte ekonomide durgunluk veya işsizlik görülür. Eğer fiyatlar genel düzeyi sürekli artarsa, enflasyon krizi ile de karşılaşılabilir (Kınaytürk, 2006: 14-15).

Finansal Ekonomik Krizler

Finansal piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalara bağlı olarak piyasaların kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirememesi, finansal kriz olarak kabul edilmektedir (Kayarkaya, 2006: 6). Finansal kriz, bir bankacılık krizini ve hatta para birimi krizini içeren daha sistematik ve kapsamlı bir krizdir. Bankaların ödeme gücünü yaşaması, ekonomik alanda belirsizliğin artması ve borsalarda yaşanan krizler ile kendini gösteren bozulma ve finansal çöküntü, sistemli bir şekilde derinleşerek, ekonomik yapı üzerinde derin ve olumsuz etkilere neden olmaktadır (Mancı, 2006: 118-119).

Bir ekonomide finansal krizin çıkacağına dair beklentileri besleyen bu göstergelerin dışında, krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler de bulunmaktadır. Döviz kurlarındaki büyük dalgalanmalar, gecelik faiz oranlarındaki aşırı artışlar ve döviz rezervlerindeki önemli

düşüşler bu göstergelerin başlıca göstergeleridir. Finansal kriz, mali kriz, para krizi ve bankacılık krizi olarak üç ana başlık altında incelenebilir. Bu krizler genellikle birbirini takip ettiğinden aralarında net bir ayırım yapılamayacağı genel kanı olarak ifade edilmektedir (Kayarkaya, 2006: 7; Yay, 2007).

TÜRKİYE'DE KRİZ ve SENDİKACILIK

Genel Olarak

"1978 ve 1979 yılları uluslararası ekonomik ilişkilerimiz açısından kriz dönemi denebilecek kadar büyük sıkıntıların yaşandığı dönemdir. Öyle ki, yaşanan sıkıntılar çeşitli iç ve dış etmenlerin etkisiyle 1974 yılının başından itibaren giderek artarak 1978 yılında itibaren kriz boyutlarına ulaşmıştır. Öyle ki Türkiye vadesi gelen dış borçlarını ödeyemez hale gelmiş ve o yılların ünlü tümcesiyle 70 cent'e muhtaç olmuştur" (Parasız, 1998: 176).

Bakıldığında 1970'lerin ikinci yarısında dış ödeme güçlükleri ve döviz darboğazı şeklinde kendini gösteren ekonomik bunalımın birçok nedeni vardır. Bunlardan önemli görülenler aşağıda ifade edilmiştir: Öncelikli olarak bunalıma girilmesinde takip edilen sanayileşme politikası etkili olmuştur. Çünkü takip edilen ithal ikameci sanayileşme politikası ekonominin henüz ihtiyacı olan ara ve yatırım mallarını üretecek aşamaya gelmemesinden dolayı dövize olan bağımlılığı artırmış ve ülkenin bir döviz darboğazıyla karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur. Buna ilaveten uygulanan aşırı değerlenmiş kur politikası ihracatı özendirici değil caydırıcı bir rol oynuyordu. Bu ise ekonomide döviz talebini artırırken ithal kapasitesinin genişlemesi dış kredi imkanlarına bağlı kalıyordu (Şahin, 2007: 182-183).

Türkiye'de sendikalar ne örgütsel ne de ideolojik olarak birleşmiş bir kurumsallaşma oluşturabilmiş değillerdir. Az sayıda üyeyi paylaşma mücadelesi de aralarında eksik olmamıştır. Bu bölünmelerin Türkiye'de sendikacılığı hem toplu pazarlık gücü hem de siyasi etkinlik açısından zayıflattığı açıktır (Tartanoğlu, 2007: 63). Bu bağlamda, Türk sendikacılığının kendi iç bünyesinde de krizlere karşı savunmasız olduğu görülmektedir. Bu durum ise sendikaların haklarını korumaya çalıştığı taraflar veya üyeler açısından dezavantaj meydana getirmektedir.

1940'lı 50'li yıllarda doğduğunu, 60'lı 70'li yıllarda kurumsallaştığını ve 80'li yıllarla birlikte inişli dönemler yaşadığını söyleyebileceğimiz sendikaların geleceği noktasında var olacak krizler konusunda ciddi endişeler bulunmaktadır. Türkiye sendikal hareketinin 1970'li yıllarda sergilediği politikleşme düzeyi, himayeci sendikacılık geleneğinde kırılmalar yaratmıştır. 12 Eylül Askeri Müdahalesi sendikacılık hareketini baltalamıştır. Ancak köklü değişikliklerle 12 Eylül sonrasında yeniden yapılanan endüstri ilişkileri sistemi, aslında bir anlamda kurum olarak sendikaları dışlamıştır. Son yıllarda yaygınlaşan sosyal diyalog zemini sermayenin kar ve rekabet önceliği karşısında sendikalar için yeterli olamamıştır (Bal, 2007: 77).

AB'ye tam üyelik sürecinden geçen Türkiye'de sendikacılık büyük ölçüde yasalarla şekillenmekte, örgütlenme bilincine ve hareket yaratma yeteneğine sahip olmayan işçiler, sendikalaşmayı beklemek gibi bir alışkanlık geliştirmektedir. Diğer bir deyişle, işçiler ve sendikaları, çalışma hayatını ve sosyo-ekonomik düzeni şekillendirecek eylemlerde bulunmaktan kaçınmakta, devletin çizdiği çerçevede kendilerine biçilen rolleri yerine getirmenin ötesine geçememektedirler (Tartanoğlu, 2007: 72-73). Nitekim sendikal örgütlenme ve işlevsel süreç açısından Türk sendikacılığının toplumdaki farklı aktörlerin katılımı ile oluşturulacak müzakereci ve diyalogu esas alan bir çatı ile bütünleştirilmesi gerekmektedir. Yine toplumda demokrasinin ilerlemesi açısından da sendikaların etkin ve verimli düzeyde çalışmasını sağlayacak kamu politikaları oluşturulmalıdır.

Tarihsel Süreç

Batı ülkeleriyle kıyaslandığında ülkemizde sendikacılığın ve toplu pazarlık sisteminin uzun bir geçmişinin bulunmadığı (Biçerli, 1992: 94) ve endüstrileşmiş diğer ülkelerde olduğu gibi kanlı olaylarla gerçekleşmediği görülmektedir (Gerşil ve Aracı, 2006: 3). Bu durumun temel nedenlerinin başında Avrupa ülkelerinin sanayileşme sürecini hızlı bir şekilde yaşarken, Osmanlı İmparatorluğu'nun bırakınız sanayileşmeyi çöküş sürecine çoktan girmiş olmasıdır.

Modern anlamda Osmanlı toplumunda ilk işçi hareketleri, ülkeye yeni giren Batı teknolojisi ve makinelerle bir tepki olarak ortaya çıkmış ve makinelerin tahrip edilmesi ile eyleme dönüşmüştür. 1839'da Slevne'de makinelere karşı isyan çıkaran kadın işçileri, 1851'de ise Samakof'da kadın tekstil işçilerinin benzer girişimlerde bulunmuştur (Bal, 2007: 53).

Osmanlı Devleti'nde gelişen işçi hareketleri, özellikle II. Meşrutiyet öncesinde örgütsüz olarak ortaya çıkmıştır. Ancak II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte işçi eylemleri bir önceki döneme göre daha örgütlü ve niceliksel olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, grevlerin çoğu ücretleri artırmayı ve çalışma saatlerini azaltmayı amaçlasa da genellikle şiddetle bastırılmıştır. Bu bakımdan en genel hatlarıyla İmparatorluğun içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, siyasi, hukuki ve fikri koşullar nedeniyle İkinci Dünya Savaşı'nda işçilerin örgütlenmesi için gerekli ortam yaratılmıştır. Türkiye'de sendikalar, II. Meşrutiyet'e kadar ortaya çıkmaları engelledikleri için 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında meydana getirilmişlerdir (Bal, 2007: 53). Bu bakımdan, Osmanlı'da hukuk devletine geçiş süreci ve toplumda muhalefet kültürünün belirmesiyle beraber sendika girişimleri de hızlanmıştır.

"II. Meşrutiyet'e kadar gelişen işçi hareketlerinde şu özellikler gözlenir: Yerli ve yabancı sermayenin yokluğunda işçi hareketleri daha çok yabancı sermayeli işyerlerinde kısmen de devlet işyerlerinde yoğunlaşmıştır. Müslüman-Türk unsurların yanı sıra azınlık işçileri de bünyesinde barındıran Osmanlı işçi sınıfının bu kozmopolit yapısı, yabancılar tarafından sömürülmüş ve işçi hareketleri bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Genel olarak, yirminci yüzyılın başına kadar işçi hareketleri kendiliğinden ve ekonomik nedenlerle örgütsüz gelişmiştir" (Acar, 2007: 42).

Cumhuriyet öncesi sendikalaşmaya bakıldığında, işçi sınıfında sınıf bilincinin yeterince oluşmadığı, devletin yasaklayıcı hükümler uyguladığı ve olumsuz bir tavır aldığı, işçi örgütlerinin sendikalarla hiçbir ilişkisinin olmadığı söylenebilir. Birbirlerine karşı bir üst örgüt çatısı altında örgütlenme girişimi olmamış ve önceden örgütlenmeden greve gitmişlerdir (Bal, 2007: 55).

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de tek parti dönemi başlamıştır. Gerek tek parti yönetiminin baskıcı uygulamaları, gerek Takrir-i Sükun Kanunu gibi sert tedbirler, gerekse İstiklal Mahkemeleri'nin tutumları, sisteme ve uygulamalarına yönelik en ufak bir eleştiri, eylemlerin en ağır şekilde cezalandırılmasına ve işçi hareketlerinin etkin bir konum kazanmamasına neden olmuştur (Acar, 2007: 46). Nitekim daha ileri bir demokratik sendikacılık girişimleri için biraz daha beklemek gerekmiştir.

Nitekim Türkiye'de sendikacılık, 1938 tarihli ve 3512 sayılı Dernekler Kanunu'nda yer alan "sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz" şeklindeki ibaresinin metinden çıkarıldığı 5 Haziran 1946 tarihli 4919 sayılı değişikliklerle kanunlaşmıştır. Sendika hareketinin yasallaşmasını takip eden aylarda sendikalar kurulsun da ilk kurulan sendikaların büyük çoğunluğunun başında Türkiye Sosyalist Partisi, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi gibi sosyalizmi benimseyen partilerin olması, dönemin hükümetini şüphelendirdi; sendikacılığın daha baştan "ideolojik bir boyut" kazanacağından endişe edilen bu sendikalar, 17 Aralık 1946'da sıkıyönetim kararıyla kapatıldı. Daha sonrasında, sendikaların kuruluş esaslarını ve faaliyet alanlarını belirleyen 5018

sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanunu kabul edilmiştir (Mahiroğulları, 2001: 162).

Sendikalar açısından birçok demokratik ilke yasaya dahil edilmiş ve gönüllü sendikacılığın altyapısı oluşturulmuştur. Bu yıllardan itibaren yasal düzenlemeler çalışma hayatını derinden etkilemeye başlamış ve taraflar yasaların değiştirilmesi yönündeki mücadelelerini yoğunlaştırmışlardır (Bal, 2007: 60).

1950-1960 döneminde uygulanan ekonomik politikalar sonucu da yabancı sermaye gelişti hızlanmış, tarımsal üretim artmış, ticaret kesimi kredi bollaşmış, kentlerde küçük ve orta boy işletme sayısı artmıştır (Peker vd., 1997: 3). Bu durum ise sendikaların güçlenmesinde bir ilerlemeci faktör olmuştur.

1952-1960 yılları arasında Türk sendikal hareketi DP hükümetleri tarafından sıkı bir şekilde kontrol ediliyordu. Sendikal hareket sadece mevcut durumunu korumak, hayatta kalmak için mücadele etti; daha fazla hak alamadı (Acar, 2007: 52).

Bu dönemde Türkiye sendikacılığının siyasal özelliklerini derin bir biçimde etkileyen bir başka gelişme daha ortaya çıkmıştır. Türkiye sendikacılık hayatında Amerikan etkisi kendisini göstermiştir (Bal, 2007: 63). Bu dönem, Türkiye’de sadece sendikacılık sektöründe değil, topyekün alanlarda Amerikan demokrasinin ve kültürünün yerleştiği bir aşama olarak okunmalıdır. Ki bu etki, günümüze kadar belirli iniş-çıkışlarla devam etmektedir.

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi’nden sonra sendikacılığın gelişmesinin önündeki bazı önemli engeller kalkmış, işçi haklarına ilişkin fikirlerin özgürce savunulduğu ve tartışıldığı bir dönem yaşanmıştır. 1963 yılında çıkarılan iki önemli yasa; 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile Türk işçilerine ilk kez grevli toplu iş sözleşmesi yapma hakkı veren 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu sendikal harekete yeni bir yön vermiştir (Mahiroğulları, 2001: 168). Bu dönemde çalışma hayatında olumlu adımlar atılmasının bir diğer nedeni de 1961 Anayasası’dır (Tartanoğlu, 2007: 53). Çalışanlara anayasada sendika kurma ve üye olma hakkı verilmiş, toplu sözleşme ve grev hakları anayasa ile güvence altına alınmıştır. 1963 kanunları ülkemizde sendikacılığın kısa sürede güçlenmesi ve gelişmesi için özel hükümler getirerek sendikacılığın gelişmesine yol açmıştır. Yine bu dönemde kamu görevlilerinin çok sınırlı bir alanda örgütlenmesine izin veren özel bir kanun çıkarılmıştır (Bal, 2007: 67). Görüldüğü üzere 1960’lı yıllardan sonra ekonomi ve siyasi iklimdeki dönüşümler, Türkiye’de sendikacılığın olumlu olarak yeşermesinde de büyük düzeyde etki etmiştir.

“1961-1980 döneminde sendikalar ağırlıklı olarak yeni hak ve menfaatler elde etmek için toplu iş sözleşmelerini kullanmışlardır. Bu dönemde milli gelir de artmış, sendikalaşma açısından büyük önem taşıyan kamu işletmeleri kurulmuştur. Ayrıca özel sektör hızlı bir sanayileşme sürecine girmiştir. Birçok işçinin bir arada çalıştığı büyük işletmelerin kurulması, emek bilincinin hızla gelişmesine ve sendikalarda örgütlenme ihtiyacına katkıda bulunmuştur (Tartanoğlu, 2007: 53). Dönemin önemli gelişmelerinden biri, 1961 yılında sendikacıların bir işçi eylemi olarak başlattığı parti hareketi sonucunda Türkiye İşçi Partisi’nin (TİP) kurulmasıdır” (Tartanoğlu, 2007: 54).

1960 dönemi sendikacılık hareketinin en önemli özelliklerinden bir diğeri de birçok sosyal hakkın devlet tarafından verilmiş olmasıdır. Türk toplum ve devlet geleneğinde adeta yerleşmiş bir ilke olan "haklar alınmaz, devlet tarafından verilir" ilkesi kendisini bir kez daha göstermiş ve uzun yıllar süren mücadeleler sonucu elde edilemeyen haklar yeniden gündeme gelmeye başlamıştır (Acar, 2007: 53).

1970’li yıllarda yaşananlar ile sendikalar arası rekabet yoğun bir şekilde görülmüştür. Başta Türk-İş ile DİSK arasında görülen kimi mesleki, kimi ideolojik çatışmalar bu dönemde sendikal

kutuplaşmalara neden olmuş; sosyal kesimler arasında gerilimler artmaya başlamıştır. DİSK de bu dönemde yoğun bir şekilde faaliyette bulunan sendikalardan biri olmuştur. DİSK'in bu dönemdeki etkinliğinin önemli bir nedeni, daha çok özel sektöre bağlı işyerlerinde örgütlenmiş olmasıdır. Bu durum, DİSK'in etkinliğini kolaylaştırıcı bir faktör olmuştur (Bal, 2007: 70).

1970'lerin sonlarına doğru ithal ikamesine dayalı sanayileşme modelinin çökmesiyle birlikte Türkiye ekonomisi bir "kriz" durumuna girmiştir. Normal ekonomik koşullarda reel ücret artışı sağlayan sendikalar, dönemin sonlarına doğru hem kamudan hem de özel sektörden sert tepkilerle karşılaşmıştır (Turan, 2000: 4).

Bu dönemde Türkiye, artan petrol fiyatları karşısında batıdaki ülkelerin tersine bu artışı tüketici fiyatlarına yansıtmamıştır. Dolayısıyla maliyet ile satış arasındaki fark hazineden ödenmiştir. Nitekim bir tür sübvansiyon olan bu uygulama ile birlikte Türkiye'de petrol tüketimi artmıştır. 1974 yılında 10.9 milyon ton olan tüketim 1977 yılında 14.3 milyon tona çıkmıştır. Petrolün enerji tüketimindeki payı ise %50 civarına çıkmıştır (Kazgan, 2006: 104; Karluk, 2006: 61).

1970'li yılların sonlarında kamu gelir ve giderleri arasındaki dengesizlik artmıştır. Devlet artan harcamalarını normal gelirleri ile karşılayamayınca borçlanmaya gitmiştir. Kamu Kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 1972-1973 döneminde %2 ve 1974-1976 döneminde %6.6 iken, 1977-1979 döneminde %9.2'ye yükselmiş, 1980 yılında ise %10.5 olmuştur. Borçlar içerisinde kısa vadeli borçların kısa sürede çok süratli bir şekilde artması dış borçların ortalama faiz oranını yükseltmiştir (Karluk, 2006: 61). Sözü edilen dönemdeki iktisat politikaları çerçevesinde, sendikalar açısından bir gerilemeden ya da olumsuz tablodan söz etmek mümkündür.

1970'li yılların örgütlü emek hareketi için yapılacak bir değerlendirme de örgütlü çalışma kesimlerinin örgütsüz çalışan kesimlere göre çok iyi çalışma koşullarına ulaştığını belirtmek gerekir. Hatta bazı yazarlara göre 1960-1980 dönemi sendikali işçiler için hem memurlar hem de sendikasız kesimler için "altın çağ"dır (Acar, 2007: 59).

Ancak 1970'li yılların sonunda birçok gelişmiş ülkede sendikalarının altın çağı sona ermiş, sendikalar ekonomik ve siyasi güçlerini kaybetmeye başlamışlardır. Sendikaların üye sayılarını ve baskı güçlerini genellemek çok zor olsa da gelişmiş ülkelerde azalmaya veya durgunlaşmaya başlamıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda İskandinav ülkeleri dışındaki gelişmiş ülkelerde sendikalaşma oranının düştüğü görülmektedir. Örneğin OECD ülkelerinde 1980 yılında %47 olan ortalama sendikalaşma oranı, 1990 yılında %40'a gerilemiştir. Bu düşüşte; ülkelere göre değişmekle birlikte ekonomik, politik, yasal, sosyo-kültürel ve sendikal birçok faktörün rol oynadığı görülmektedir (Tokol, 2002).

Sonuç olarak 1960-1980 yıllarını kapsayan dönemin Türk sendikacılığı açısından en önemli özelliği, kanunların sağladığı kolaylıklar sonucunda sendika sayılarının hızla artmasıdır. Bu dönemde sayısal bir artışın yanı sıra sendikaların özellikle mali yönden güçlenerek etkin bir siyasi güç haline geldikleri söylenebilir. Dönemin başında rahatlıkla işleyen toplu pazarlık sistemi, 1970'lerin sonunda adeta kilitlendi. Grevlerin yaygınlaşması üretimin sürekliliğini bozmuş, kapasite kullanım oranları %50'nin altına düşmüştür. Bu dönemde endüstri ilişkilerindeki tıkanmanın en önemli nedeni ülke ekonomisinde yaşanan krizler ve hızlı fiyat artışları olmuştur. Reel ücretlerdeki düşüş, toplu pazarlık ve grevlerin aylarca sürmesine neden oldu. Ayrıca ücretliler üzerinde yoğunlaşan vergi yükünün hafifletilmemesi toplu iş sözleşmesinin uzamasına neden olmuştur. Yürürlükteki yasalardaki boşlukların doldurulmaması, Türk sendikacılığının dağınık yapısı, sendika içi demokrasinin yetersizliği, mevcut yasaların uygulanmaması ve bazı sendikaların çoğulculuğu ortadan kaldırıcı görüşler benimsemesi o dönemde endüstri ilişkileri sisteminde yaşanan sorunun diğer nedenleri arasında sıralanabilir (Biçerli, 1992: 96).

Türkiye’de 1980 sonrası sendikaları ve faaliyetlerini şekillendiren en önemli gelişme hiç kuşkusuz 12 Eylül Askeri Müdahalesi ve bu dönemin bir ürünü olan 1982 Anayasası’dır. 12 Eylül Askeri Müdahalesi ile 24 Ocak Kararları hızla uygulanmaya başlamış pek çok sendika, siyasi parti, dernek gibi kitle örgütleri kapatılmıştır. Böylece sendikaların onlarca yıl süren ve büyük mücadelelerle elde etmiş oldukları haklarını bir anda kaybetmişlerdir (Bal, 2007: 73).

Bu dönemde sendikal hareketin ilk uygulaması olarak DİSK, MİSK, HAK-İŞ gibi konfederasyonların faaliyetleri durdurulmuş, yöneticileri tutuklanmış ve grev yasaklanmıştır (Acar, 2007: 59). Dolayısıyla 1980 sonrasında Türk sendikacılığı bağlamında bir kaos ortamının doğduğu görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşları olarak sendikalar, askeri darbe ve ardından gelen olağanüstü yönetime karşı seslerini yükseltmedikleri gibi, kendi haklarını savunma ve koruma konusunda da yetersiz kaldılar. TÜRK-İŞ, darbeye olumlu yaklaştı ve hatta Genel Sekreteri’ni askeri hükümete Sosyal Güvenlik Bakanı olarak atadı. 1980-1983 yılları arasında hak ve özgürlüklere getirilen kısıtlamalar askeri yönetimle sınırlı kalmamış, hazırlanmaya başlanan yeni anayasa ve yasalara da yansıtacağı anlaşılmıştır. Sendikal haklar da bundan nasibini almıştır (Acar, 2007: 59-60).

1980’lerde sendikacılık, son on yıla kıyasla büyük ölçüde zemin kaybetmişti. 24 Ocak Kararlarıyla açıklanan ve 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi’nin yarattığı baskı ortamında uygulanan neo-liberal politikalar, işçi sınıfının ve genel olarak sendikacılığın gücünü büyük ölçüde kaybetmesine yol açtı. DİSK ve Hak-İŞ’in kapatılması, eski sendikaların yargılanması, tutuklanması ve yasaklanması, sendikal enflasyonu bitirmek için sendikalar kanununda yapılan değişiklikler; ekonominin büyük işletmelere dayalı ölçek ekonomisinden, küçük işletmelerde sendikalaşmanın daha zor olduğu daha küçük ölçekli ve esnek örgütlere dayalı ekonomiye dönüşmesi gibi faktörler sendikalaşma oranını hızla düşürerek sayının düşmesine neden oldu. Bunlara ek olarak sendikal işçilerin Sovyetler Birliği’nin dağılması ve sosyalist bloğun dağılmasıyla birlikte sınıf ideolojileri gözden düşmüş ve geleneksel sendikacılık anlayışları sorgulanmaya başlamıştır (Doğan, 2003: 25). Dünyada 1980 sonrası yaşanan ideolojik, ekonomik, kültürel ve siyasal dönüşümlerin Türk sendikaları üzerindeki etkisi dışsal nedenlerle küçülmeyi açıklarken, sendikaların iç nedenlerden dolayı da gerilediği burada söylenmelidir. Sonuçta dış ve iç nedenler doğal olarak birbirlerini tetiklemektedir.

“1980 sonrası Türkiye sendikal hareketini etkileyen bir diğer önemli gelişme de özelleştirme uygulamalarıdır. Türkiye’de özelleştirmeye ilişkin kanunların çıkarıldığı 1984 yılından bu yana özelleştirme uygulaması devam etmektedir. Özelleştirme ile birlikte gerek özelleştirme öncesinde gerekse sonrasında en dikkat çekici nokta istihdamdaki azalmadır. Özel sektörün sendikalaşmaya her zaman olumlu bakmadığı göz önünde bulundurularak taşeronlaştırma ve taşeronlaştırma yoluyla sendikalaşmanın önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bütün bu nedenlerle sendikalar hem üye kaybıyla hem de toplu pazarlık güçlerinin zayıflamasıyla karşı karşıya kalmaktadır” (Tartanoğlu, 2007: 70).

1983 yılında yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu’nda sendikaların kuruluş ve yapılarında ülkemizin sosyo-ekonomik yapısına uygun bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu model, güçlü sendikacılık için iki temel ilkeye dayanmaktadır. Bunlardan ilki iş kolları bazında sendikaların kurulması, diğeri ise coğrafi faaliyet bakımından Türkiye çapında faaliyet göstermek amacıyla kurulmasıdır (Gerşil ve Aracı, 2006: 3). Sendikaların sözü edilen gerilemesine bir çare olarak gerçekleştirilen bu uygulamalar, sistemi kurumsallaştırmak ve koordinasyonu güçlendirmek için yapılan hamleler olarak görülebilir.

Türkiye ekonomisinin 1990’lı yılların başından itibaren yaşadığı bunalım ve istihdamdaki gerileme sendikal etkinliği zayıflatan en önemli unsurlardır. Bu, ücretler için pazarlık yapmaya alışkın olan sendikaları, uzun vadeli grevleri ve yüksek ücret taleplerini caydırarak alışılmadık

istihdam pazarlıklarına girmeye zorladı. 1990'lı yılların ikinci yarısı, Türkiye'de sendikaların, iş güvencesi karşılığında belirli bir ücret düzeyine razı olarak, kriz koşullarının da etkisiyle, pasif direnişi ve kitlesel eylemleri yoğunlaştırarak güçlerini ve etkinliklerini artırmaya çalıştıkları bir dönem olmuştur (Turan, 2000: 11).

TÜRKİYE'DE 1978 KRİZİNE SENDİKALARIN BAKIŞI

TÜRK-İŞ

"Şubat 1947'de 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ile Sendikalar Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra İstanbul, İzmir, Ankara, Zonguldak ve Adana bölgelerinden başlayarak, 1948 yılından itibaren de ilki İstanbul İşçi Sendikaları Birliği olmak üzere sendikalar ve Toleyler Federasyonu olmak üzere federasyonlar kurulmaya başlandı. 1950-1951 yıllarında birlik ve federasyonların ötesinde konfederasyon fikri doğmuştur" (Acar, 2007: 50-51).

TÜRK-İŞ, sendika birlikleri ve federasyonlarda, konfederasyon düzeyinde bir örgütlenme arayışının başladığı bu yıllarda Türkiye'ye gelen yabancı sendikacıların da etkisiyle 31 Temmuz 1952'de Türkiye'nin ilk işçi konfederasyonu olarak kurulmuştur. Toplam 33 sendika ve 2 milyona yakın işçiyi bünyesinde toplayan, Türkiye'nin en büyük işçi konfederasyonu olan TÜRK-İŞ, 1950'lerin başından bu yana ülkemizdeki işçi hareketini, sendikal örgütlenme anlayışını ve modelini şekillendirmiştir (Bal, 2007: 91).

TÜRK-İŞ, kuruluşundan itibaren "ulusalcı" karakter taşıyan, "partiler üstü" kalmaya çalışan ve "sınıf" kavramından uzak, daha doğrusu sınıf çatışmasının yerine sınıflar arasında denge, barış ve kaynaşmayı amaçlayan bir politika benimsemiştir. Politik anlamda merkezde yer alan sendika; bünyesinde sol sendikaları barındırsa da ağırlıklı olarak sağ sendikalardan oluşan bir üst örgüt olmuştur. Kimileri tarafından "Amerikan tipi" sendikacılık (Doğan, 2003: 26) anlayışını yerleştirmeye çalışan bir sendika olarak görülen TÜRK-İŞ, her ne kadar kuruluş ve gelişme dönemlerinde benimsediği partiler üstü politika ilkesine rağmen özellikle çalışmada incelenen dönem boyunca, özellikle iktidar partilerine karşı bağımsızlığını koruyamamış ve uyguladığı bu yanlış politikalar yüzünden de konfederasyon içinde huzursuzluğa ve parçalanmalara sebebiyet vermiştir.

TÜRK-İŞ, genel olarak 60'lar ve 70'ler döneminde iktidar yanlısı politikalar izleme siyasetini 12 Eylül döneminde de sürdürmüş, askeri müdahaleyi desteklemiş ve hatta oluşturulan bakanlar kuruluna da bir üyesini vermiştir. Bundan dolayı da Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (UHİSK) TÜRK-İŞ'in üyeliğini bir süreliğine askıya almıştır (Doğan, 2003: 26). Ancak yeni Anayasa ve kanunların sadece sol ideolojiye sahip sendikaların değil, tüm işçilerin ve sendikaların aleyhine düzenlemeler getirdiğinin anlaşılması üzerine, o zaman da sürdürdüğü iktidar yanlısı politikadan vazgeçerek mücadeleye yönelmiştir (Bal, 2007: 92).

1992 yılında yapılan genel kongre ile TÜRK-İŞ'in yönetiminde önemli değişiklikler olmuştur. Konfederasyonun son dönemdeki en önemli sorunu, küreselleşmeye paralel olarak ulusal ekonomiler üzerindeki liberalleşme ve özelleştirme baskıları nedeniyle, hükümetlerin özelleştirme uygulamaları sonucunda kamu sektöründe örgütlenen birliklerin yitirilmesidir. Özelleştirmeden etkilenen bazı büyük TÜRK-İŞ sendikaları, özelleştirmeye karşı stratejiler geliştirmeye çalışmakta ve TÜRK-İŞ merkezinin bu konuda pasif kaldığını düşünerek daha aktif olmasını eleştirmektedir (Doğan, 2003: 26).

1978 Krizinde TÜRK-İŞ

TÜRK-İŞ, ülkenin ağırlaşmış iç ve dış sorunlarının çözüm beklediğini, bu noktada öncelikle ele alınacak konular arasında hiç kuşkusuz ülkenin ve milletin bütünlüğüne, anayasal düzene

yapılan saldırılar, anarşi ve terör geldiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda anarşi ve terörün tüketilmediği, asayişin ve huzurun gerçek anlamda sağlanamadığı bir ortamda verimli çalışmanın ve sosyal ve ekonomik alanda beklenen hizmetlerin yerine getirilemeyeceği vurgulanmıştır (TÜRK-İŞ, 1979: 17; 1978-Kasım: 3).

Bu noktada teröre karşı sendikalar arası işbirliğinin önemi vurgulayan TÜRK-İŞ, temel ilkelerinin benimsenmesi şartı ile Faşizme ve Komünizme karşı olduklarını açıkça ilan eden, DİSK dahil bütün kuruluşlarla işbirliğine açık olduğunu ifade etmiştir (TÜRK-İŞ, 1978-Kasım: 2).

Bu doğrultuda TÜRK-İŞ, demokrasinin anarşi haline gelmesine karşıdır. Çünkü demokrasi anarşi haline gelirse, peşinden diktatörlük gelmekte, diktatörlüğün gelişi ise hür sendikacılığın, toplu sözleşme ve grev hakkının sonunu getirmektedir. Bu itibarla demokratik rejime yürekten inanan başta parlamentomuz, hükümet, daha doğrusu ülkenin varlığı için ant içmiş herkesin bu bilinç çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. TÜRK-İŞ sorumlu kesimler arasında yargıçlara özel önem vermekte ve yargıçların aydınca, cesurca bu görevlerinin gereğini yerine getirip toplumu rahatlatıcı, topluma güven verici, toplumu kötümserlikten kurtarıcı bir tutum içine girmelerini beklemektedir (TÜRK-İŞ, 1978-Kasım: 4).

İlkokuldan üniversiteye eğitim-öğretim sürecinin her aşamasında beyinlerini bilimin aydınlığı ile doldurmaları gereken gençleri kendi siyasi emelleri için alet edinen ve bu doğrultuda onları silahlı karşıtlığa itici tertiplerin içine sokabilecek gerek iktidar ve gerekse muhalefet partilerinin beyanlarına ve fiillerine dikkat etmesi gerektiğini ifade eden TÜRK-İŞ, seçim yasası ve siyasal partiler yasasının yeniden düzenlenmesi gerektiği kanaatini taşımaktadır (TÜRK-İŞ, 1978-Aralık: 19)

TÜRK-İŞ, değişik zaman dilimlerinde gerek yetkili üyelerinin özel basın açıklamalarında gerekse hükümet yetkilileri ile birlikte yaptıkları toplantılarda ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgili değişik tespitlerde bulunmuş ve aşağıda toparlamaya çalışılan önerileri öncelikle hükümete ve kamuoyuna sunmuştur.

Öncelikli olarak, TÜRK-İŞ yönetim kurulu yaptığı açıklamada, ekonomik istikrarın geniş ölçüde siyasi istikrara bağlı bulunduğu gerçeğinden hareketle, geniş tabanlı bir hükümetin kurulması gerektiğini bunun için ise CHP ve AP'nin bir araya gelmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. (TÜRK-İŞ, 1978-Kasım: 2).

TÜRK-İŞ, hükümetin aldığı ekonomiyi güçlendirme ile ilgili kararların, sadece ekonomik alanda bırakılırsa ve ihtiyaç olan sosyal alandaki önlemler alınmazsa, bunun başarıya ulaşmasının şüpheli olacağını ifade etmiştir. Aksi durumda alınmış olan ekonomik önlemlere sert tepkiler olacak ve adaletsiz bir uygulama başlayacaktır (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 4).

Alınacak sosyal önlemlerin başında ise asgari ücretin yenilenmesi gelmektedir. Asgari ücret yalınkat olarak işçiye verilmeli, bu rakam bütün bir halde işçinin eline ulaşmalıdır.

Alınacak sosyal önlemlerden ikincisi en az geçim indiriminin ele alınmasıdır. Önlemler noktasında son tedbir ise dar ve sabit gelirli ücretlilerin ücretleri konusunda gerekli iyileştirilmelerin yapılması konusundadır (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 4).

TÜRK-İŞ, Üretimin hızla artırılması, milli gelirin adaletli bir şekilde bölüşümü, işsizliğin giderilmesi, devleti sağlıklı ve etkin bir gelir kaynağına kavuşturacak adil bir vergi düzeyinin sağlanması, bölgeler arasındaki dengesizliğin giderilmesi, tüketimin kamçılanmaması, kesin ve zorunlu tasarruf önlemlerine başvurulması, maliyet, fiyat, kar alanında kesin bir denetimin sağlanarak fiyat artışlarının önlenmesi, milli kaynaklarımızın harekete geçirilmesi yolunda akılcı, ulusal çıkarları gözeten müdahaleci, etkin önlemlerin alınarak ekonomimizin hedefleri

açık milli bir anlayışta, seviyede ve planda yeniden düzenlenmesinin kaçınılmazlığında ittifak edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TÜRK-İŞ, 1978-Aralık: 18).

TÜRK-İŞ prensip olarak ekonomik tedbirler çerçevesinde yapılacak olan zamlara karşı değildir. Hiç kuşkusuz ekonomik durumların zaman zaman zamları gerekli kılabileceğini önemli olanın yapılan zamların gerekçelerini halka anlatabilmek ve böylece halkın alınacak olan ekonomik tedbirlere desteğinin ve güveninin sağlanmasıdır. Çünkü halkımız zorunlu olan zamlara göstereceği anlayışı, başıboş ve keyfi zamlara karşı devletin kendisini korumaması nedeniyle yitirmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 16).

TÜRK-İŞ'in alınan ve alınacak kararlar konusundaki genel görüşünü yukarıda ifade ettikten sonra, bunalımdan çıkış için alınmasını istediği diğer tedbirleri aşağıdaki şekilde başlıklar halinde irdeleyebiliriz.

Ekonomik önlemlerin yanında sosyal önlemler de alınmalıdır

TÜRK-İŞ, ekonominin gerektirdiği ve kaçınılmaz olan zamlar yapılırken doğuracağı diğer sakıncalar dikkate alınarak dar ve sabit gelirlileri koruyucu önlemler de getirilecek ücret-fiyat dengesi sağlanmalıdır. Çünkü sabit gelirlinin ekonomik gücünü geriletme suretiyle gerçekleştirilecek zamlar adaletsizlik ve tepki getirmektedir. Bu durum ise yeni bir huzursuzluğun kaynağı olabilecektir (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 16).

Piyasa kontrolü etkinleştirilmelidir

Özellikle zam kararlarının alındığı ve uygulandığı dönemlerde piyasanın kontrolü daha da önem kazanmaktadır. Şöyle ki, bazı temel ihtiyaç maddelerine zam yapılmadığı halde kontrolsüzlük nedeniyle yapılan zamların bu ürünlere de yansımaları nedeniyle vatandaş tedirgin olmakta, enflasyon daha da hızlanmakta bunun sonucunda ise yatırım tasarruf dengesi ortadan kalkmakta ve ekonomik gelişme geniş ölçüde aksayabilmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 16).

İşsizliğin önlenmesi

TÜRK-İŞ ağır bir sorun haline gelmiş olan işsizliğin önlenmesi için her türlü sosyal ve ekonomik önlemlerin süratle alınmasını istemektedir. Çünkü istihdam bütün ekonomik kararların temelini teşkil etmektedir. Buna ekonomik kararlarda ağırlık verilmediği taktirde ülkenin rahata, ekonominin istikrara kavuşması, kalkınmanın geniş halk topluluğu yararına gerçekleştirilmesi mümkün değildir (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 16).

Bu noktada son alınan dış kredilerin ekonomi için en gerekli üretimi yapacak ve en fazla istihdamı sağlayacak yatırım projelerine tahsisi konusunda hassasiyet gösteren TÜRK-İŞ, bazı işkollarında emek yoğun teknolojiye ağırlık vermenin işsizlikle mücadelede önemli bir yöntem olacağını düşünmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Aralık: 2). Yurt dışındaki işçilerin istihdam sorununun bir parçası olarak ele alınması lazım geldiğini ifade eden TÜRK-İŞ, özellikle döviz sıkıntısından kaynaklanan nedenlerle bazı işyerlerinin kapatılması sonucu açıkta kalan işçilerin istihdamı ve dönen çarkların durdurulmaması için döviz tahsisinde bu işyerlerine öncelik tanınması gerektiğini ifade etmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 9).

Buna ilaveten TÜRK-İŞ, yeni istihdam oluşturucu yatırımlardan olan yerel yönetim girişimlerinin devlet tarafından desteklenmesi gerektiğini, çünkü yerel yönetimlerin sağlıklı imar planları hazırlayıp kent alt yapı sorunlarını çözmesi durumunda geniş bir istihdam sahasının kendiliğinden açılmış olacağını düşünmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Ağustos: 23).

Son olarak TÜRK-İŞ, işsizliğin belli bir seviyeye çekilebilmesinin yolunun iyi bir eğitim planlamasından geçtiğini vurgulamakta, kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikteki insan gücü

için mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (TÜRK-İŞ, 1979-Aralık: 2-3).

En az geçim indirimi

Bu konunun müstakilen düzenlenmesini isteyen TÜRK-İŞ, böyle bir düzenleme sayesinde mevcut bir adaletsizliğin düzeltileceğini, asgari ücretin vergi dışı kalacağını ifade etmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 17).

Kira konut sorunu

Kirada oturan vatandaşlarımızın özellikle büyük kentlerde, gelirlerinin yarısından fazlasını mülk sahiplerine ödedikleri gerçeğinden hareketle TÜRK-İŞ, ekonomiyi güçlendirme programı içerisinde yer alan kamu alt yapı kuruluşlarının büyük kentlerden başlayarak arsa üretimi ve konut yapımı uygulamasına kısa zamanda geçilmesi gerektiğini ifade etmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 8-9).

Kamu kuruluşları siyasi amaç vasıtası olmaktan kurtarılmalıdır

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve devlet işletmeleri partizanca davranışların kurbanı olmaktadır. Kendi yaratacakları kaynaklarla yeni yatırımlar yapıp gelişmemize katkıda bulunacak ve işsizlere yeni iş alanları açması beklenen bu kuruluş ve işletmeler siyasi partilerin militanları tarafından doldurulmuş ve çoğu kez yetersiz yöneticiler elinde bırakılarak zarar eder ve hazineye yük olur duruma getirilmişlerdir (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 9).

Bu durumun derhal terk edilmesini isteyen TÜRK-İŞ buna ilaveten Kamu İktisadi Teşekküllerinde çalışanların bu teşekküllerin yönetimine etkin bir şekilde katılmasını sağlayacak çalışmaların da kısa zamanda sonuçlandırılmasını istemektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 9).

Enerji buhranına kesin çözümler getirilmelidir

Uzun vadeli bir genel enerji planının yokluğu, karşılaşılan ve yaşanan sorunlara kısa vadeli yaklaşan enerji politikalarının uygulanmasına sebep olmuştur. Yapılması gereken, üretim dışı alanlarda kıt enerji kaynaklarını (petrole dayalı) kısıtlamak, petrole dayalı üretim olanaklarının kömüre dönüştürülmesi gibi politikaların etkin bir şekilde uygulanmasıdır (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 10).

Toplumsal anlaşmada yer alan konular uygulamaya konulmalıdır

Demokratik çalışma yaşamının, demokrasiyi ve ekonomiyi güçlendirecek, kalkınmayı sağlıklı ve dengeli olarak hızlandıracak, refahı toplumun tüm kesimlerine yayacak ve hakça bir düzeni gerçekleştirecek yönde gelişmesini güvence altına almak amacıyla varılan Toplumsal Anlaşma ile tüm sosyal ve ekonomik konularda işçinin yönetime katılması ilke olarak benimsenmiştir. Vergilerden yatırımlara, çalışma yasalarından kalkınma planlarına kadar, sosyal ve ekonomik alanlarda çok geniş içerikli anlaşmanın bugüne kadar uygulamaya konulamamış hükümleri bundan böyle uygulanır hale getirilmesi gerekmektedir (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 10).

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın yolu günlük kararlardan daha ziyade uzun vadeli kararlar, toplumun geleceğini garanti altına alan kararları almayı gerektirmektedir. Hele böyle karar almada işçinin görüşünün alınması bunu da aşarak işçi - işveren - hükümet üçlüsünün ülkenin kaderiyle ilgili konularda görüşlerini ortak toplantılarda açıklama fırsatını bulması ve ortak bir zeminde buluşulması olumlu bir adım olacaktır (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 10).

Sosyal yasaların çıkarılması gereklidir

TÜRK-İŞ, 15 Mart 1979 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit'e çıkmasını istediği sosyal içerikli 35 adet yasa değişikliği hakkında konfederasyonun görüşlerini içeren bir rapor sunmuştur. (TÜRK-İŞ, 1979-Nisan: 19). Buna ilaveten raporda yer alan kanun değişikliklerinin çıkarılması için TBMM'nin tatil yapmaması gerektiğini de bildirmiştir (TÜRK-İŞ, 1979-Temmuz: 6).

Bunlara ilaveten TÜRK-İŞ, işçi ve memur ayırımına kesin çözüm getirilmesini, sanayinin gelişmesi noktasında şiddetli ihtiyaç duyulan motor sanayinin kurulmasında devletin destek olmasını (TÜRK-İŞ, 1979-Aralık: 37), sigara üretiminin ve madenlerin özel sektöre devredilmemesini, devletin lokavt yapmamasını talep etmiştir (TÜRK-İŞ, 1995: 386).

DİSK

"1960'lı yıllar dünyada sosyalizmin gündemde olduğu, bağımlı ülkelerde ABD öncülüğünde emperyalizme karşı etkin bir anti-emperyalist mücadelenin yürütüldüğü, diğer yandan kapitalizmin altın çağına ulaşıldığı ve yavaş yavaş krizin başladığı bir dönem olmuştur" (Tartanoğlu, 2007: 76).

Türkiye'de 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra sol hareketlerin Türk siyasi hayatındaki ağırlığı arttı. Bu gelişme, bir sınıf partisi olan Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) kurulmasını sağladı. TİP'in kuruluşunda TÜRK-İŞ bünyesindeki muhalif Lastik-İş ve Maden-İş sendikalarının temsilcileri aktif rol aldı. Sınıf sendikacılığı anlayışını reddeden TÜRK-İŞ, TİP ile ideolojik bir çatışmaya girmiş ve TİP'i destekleyen üye sendikalarına baskı uygulamaya başlamıştır. Bu gerilimin bir sonucu olarak TİP'li ve TİP'e yakın sendikacılar 1967'de DİSK'i kurmuşlardır (Doğan, 2003: 29).

"DİSK'in temel kuruluş nedenlerinden biri, TÜRK-İŞ'in artık işçilerin hak ve menfaatlerini koruyamadığı ve partiler üstü olmayan politikasıyla etkisini kaybettiği düşüncesidir. TÜRK-İŞ'in sendikacılık anlayışına ve politikasına bir tepki olarak kurulan DİSK, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması ve dirilişinin yükselmesi için Türkiye'nin her alanda bağımsız olmasını ve hızlı bir kalkınma yoluna girmesini gerekli görmektedir. Türk iş hareketinin Anayasa'da öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak devrimci bir öze ulaşılmasını gerekli görmektedir" (Tartanoğlu, 2007: 78).

Türkiye'nin tam bağımsızlığını, devrimci bir nitelik kazanmasını, ekonomide kamu kesimine hakim olmasını, işletmeleri kamulaştırmasını, köklü bir toprak reformu gerçekleştirmesini isteyen DİSK, bunlar içerisinde normal sendikal işlevlerine ek olarak; işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi için siyasi sendikal hareket anlayışına sahipti. Bu tür sendikacılık özünde bir sınıf birliği anlayışdır (Akyalçın, 2002: 53).

DİSK'e bağlı sendikaların daha çok özel sektörde örgütlendiği görülmektedir. TÜRK-İŞ'in KİT'lerdeki örgütlenmesi bunun nedenlerinden biridir. 1970'lerin sonunda Sosyal-İş (1974), Genel-İş (1976) ve Oley-İş'in (1977) katılımıyla DİSK kamu sektörüne açıldı. Özel sektörde örgütlü işçilere geniş haklar kazandırıldı. DİSK, yasal ve ekonomik koşulların yetersiz olduğu ülkemizde toplu pazarlığın işyeri düzeyinde yapılması gerektiğini savunmuştur (Olgaç, 2006: 42).

1980'e kadar olan süreçte DİSK'in belirleyici ve en önemli özelliği, devletten bağımsız olması ve zaman zaman hükümetlerin ötesinde devletle mücadele içine girmesiydi. 1967-1970 döneminde DİSK, devletten bağımsız olarak iktidarlarla ve sermayeyle mücadele etti. 1971-1974 döneminde devletle uyum içinde çalışmış, 1975-1980 döneminde ise devlet tarafından ciddi bir tehlike olarak algılanmıştır (Tartanoğlu, 2007: 82).

“Sınıf” ve “kitle” sendikacılığını benimseyen DİSK, sendikal mücadeleyi siyasi mücadeleye bağlayan bir tavır benimsemiş ve 12 Eylül 1980 müdahalesiyle kapatıldığı güne kadar zaman zaman siyasi mücadeleyi ön plana çıkarmıştır. 1970-1980 yılları arasında oldukça aktif olan sendikaların üye sayısı 500 bini geçmiştir (Doğan, 2003: 29).

1976, 1977 ve 1978'deki işçi hareketlerinin üçte ikisi DİSK tarafından gerçekleştirilmiştir. 1979'da 85 işyerinde sendika kontrolünde, 71 işyerinde sendikasız direnişler yaşandı (Olgaç, 2006: 48).

1980'de DİSK kapatıldı, yöneticileri hakkında idam davası açıldı. Yargılama devam ederken UHİSK ve ASK'nın büyük ölçüde katkı sağladığı fonlardan DİSK yöneticilerine maddi yardımda bulunuldu. ASK, 12 Eylül döneminde devrim suçlamasıyla yargılanan DİSK'in 1985'teki üyelik başvurusunu değerlendirerek oybirliğiyle DİSK'i üye yaptı ve dönemin DİSK Başkanı Kemal Baştürk'ü ASK Yönetim Kurulu üyeliğine seçti (Doğan, 2003: 29).

DİSK'e açılan bu dava, 1991 sonunda düştü ve 1992'de DİSK yeniden açılabilir. 1990'lı yıllarda ne toplumsal koşullar ne de yasalar 1980 öncesi ile aynı olmadığı için DİSK'in eski haline militan sendikacılığa dönmesi mümkün olmadı. 1998 yılı itibariyle DİSK 300.000'den fazla üye ilan etmiştir. Toplu sözleşmeler dikkate alınarak yapılan tahminlere göre gerçek üye sayısı 150 bin civarındadır. DİSK'e bağlı 26 sendika bulunmaktadır. 2001 Ocak ayı Resmi Gazete'de yayınlanan istatistiklere göre DİSK'e bağlı 22 sendikaların toplam işçi sayısı 343.718'dir (Doğan, 2003: 29).

1978 Krizinde DİSK

Milliyetçi Cephe Hükümetinin (MC) iktidardan inmesinin akabinde DİSK, bütün ağır koşullara rağmen, başta işçi sınıfımız ve onun sendikal örgütü DİSK olmak üzere tüm örgütlü halk güçlerinin, MC'nin ülke yönetiminden düşürülmesi, gerici, faşist, teslimiyetçi politikanın iflası ve öncelikle acil olarak faşizme karşı, demokrasiden yana bir hükümetin kurulması için kararlı bir savaşım verdiğini ilan etmiştir (Cumhuriyet, 13 Ocak 1978).

DİSK genel başkanı Baştürk, DİSK'in yeni hükümetten acil olarak ve öncelikle can güvenliğinin sağlanmasını ve devletin, ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamın demokratikleştirilmesi doğrultusunda somut adımlar atmasını istediğini söylemiştir. Bu istekler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Cumhuriyet, 13 Ocak 1978):

“Faşist hareketi tüm yasal ve yasal olmayan örgütlenmeleriyle dağıtmak; başta 1 Mayıs kanlı komplosu olmak üzere tüm faşist cinayetlerin MC içindeki ve dışındaki sorumlu ve suçlularını bularak bağımsız mahkemelerde cezalandırmak; yargı kararlarını uygulamak ve tüm devlet kademelerine sızmış faşistlerin en kısa sürede buralardan temizlenmesi; Faşizm dışındaki düşünce akımlarının serbestçe örgütlenmesi ve yayılmasını yasaklayan 141 ve 142. maddelerin kaldırılması; Faşizan nitelik taşıyan tüm yasaların demokratik bir öz ve işlerliğe kavuşturulması; DGM'yi protesto ettikleri için işten çıkarılan işçilerin işe iade edilmesi; referandum hakkının yasalaştırılması; lokavtın yasadan çıkartılarak yasaklanması; grev hakkına konan tüm kısıtlamaların kaldırılması” (Cumhuriyet, 13 Ocak 1978).

Bunlara ilaveten 1 Mayıs'ın işçi bayramı ilan edilmesi, asgari geçim indiriminin asgari ücret düzeyine çıkarılması, Asgari Ücret Komisyonu'na DİSK'in de katılması, toprak reformu, yeraltı zenginliklerinin millileştirilmesi, petrol dışı enerji kaynaklarına yönelmesi de istekler arasında sıralanmıştır (Cumhuriyet, 13 Ocak 1978).

Baştürk, konfederasyonun başkanlar konseyi toplantısından sonra yaptığı yazılı açıklamada, emekçi sınıfların çıkarlarını koruyan yeni ekonomik önlemler beklediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, toplu iş sözleşmesi ve yasalarla kazanılmış yan gelirlerin ve asgari ücretin her düzeyde

ve her zaman vergi dışı tutulması gerektiğini, ifade etmiştir. Taşınmaz malların vergilendirilmesinde vergilerin emekçi halka yansıtılmasının engellenmesi gerektiğini söyleyen Baştürk, bunun için kiraların dondurulmasının zorunlu olduğunu savunmuştur. Vergi kaçakçılığının önlenmesi için halkın denetimine olanak verilmesi gerektiğini söyleyen Baştürk, yerel yönetimlerin gelirlerinin artırılması için yeni yolların ve yeni kaynaklar bulunmasını istemiştir (Cumhuriyet, 14 Mayıs 1978).

DİSK, CHP hükümetinin beklentilerinin bir kısmını gerçekleştirmemesi üzerine hükümeti emperyalist güçlerle işbirliği yapmakla itham etmiş ve ülke genelinde grevlere başlamıştır.

Bu dönemde DİSK genel sekreteri yaptığı yazılı açıklamada, sorunların çözümü ve ekonomik darboğazdan çıkmak için fedakarlık yapması gerekenlerin sermaye çevreleri ve onların yabancı işbirlikçileri olduğunu ifade etmiş ve onların kendiliklerinden fedakarlık yapmayacaklarını ancak işçi sınıfının zorlaması ile bu yola yönlendirilebileceğini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 10 Temmuz 1978).

Dolayısıyla ister kalkınma ister istikrar amacıyla olsun, kemer sıkma politikasının ancak burjuvazinin politikası olabileceği, işçi sınıfının böyle bir politikayı benimsemesinin imkansız olduğu ve dolayısıyla hükümetin IMF istekleri doğrultusunda oluşturduğu istikrar politikasına karşı çıkmamanın DİSK'in bir görevi olduğu ifade edilmiştir. Buna ilaveten işçi sınıfının, KİT'lerin faaliyet alanlarının daraltılmasını değil, özellikle halkın temel gereksinimlerine yönelik mal ve hizmetlerin, üretim pazarlama ve dağıtım alanlarına yayılmasını, ekonomik demokratik savaşımın önemli bir parçası olarak gördüğü ve buna paralel olarak hükümetin maden işletmeciliğinin kamulaştırılmasına yönelik kararını olumlu karşıladığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 11 Ağustos 1979).

Ülkenin içinde bulunduğu bunalım durumunun daha da ağırlaşması üzerine DİSK Yönetim Kurulu toplanmış ve ülkenin durumunu ele almıştır. Bu toplantıda ülkemizin içinde bulunduğu ağır bunalımın dışa bağımlı kapitalist sistemden kaynaklandığını ileri süren DİSK Genel Yönetim Kurulu, hükümetin bunalımı aşmakta çare olarak gördüğü zamların, işçi sınıfı ve emekçi kitleler üzerindeki baskı ve yükü daha da ağırlaştırıcı nitelikte olduğunu ifade etmekte ve ülkenin bugünkü sorunlarının kalıcı çözümlere kavuşturulmasının ancak işçi sınıfının öncülüğünde emperyalist yörüngenin dışına çıkılması ve sosyalizme yönelmesi ile olanaklı olduğu görüşünü savunmaktadır. Bununla birlikte DİSK, mevcut sistem içinde de bazı önlemlerin alınabileceğini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 25 Mart 1979).

Bu çerçevede DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Başbakan Ecevit'e DİSK'in görüş ve önerilerini 14 sayfalık bir rapor halinde sundu.

Bu öneriler aşağıda özet bir şekilde başlıklandırılarak ifade edilmiştir:

1. NATO, CENTO gibi askeri ve IMF, AET gibi ekonomik alandaki uluslararası kuruluşları ülkemizin içi işlerine karışmak niteliğinde olan tüm telkin ve dayatmalarına karşı çıkılmalıdır. IMF'nin önerileri reddedilmelidir.
2. Sıkıyönetim Kahramanmaraş dışındaki illerde gereksizdir. Bu illerde görülen şiddet olayları ne sıkıyönetimi gerektirecek ne de onunla önlenebilecek olaylardır. Sıkıyönetim kitlesel şiddet eylemlerine karşı önlem olabilir, tek tek işlenen cinayet ve eylemlerde etkin olamaz.
3. Şiddet eylemleri politik bir sorundur. Her şeyden önce hükümetin faşizmle ve faşist eğilimlerle ve güçlerle mücadele etmeye ve bunların üzerine yürümeye karar vermesi gerekir.
4. Ticaret kesimindeki büyük rantlar kamuya mal edilmelidir. Ticaretinden büyük karlar sağlanan demir çelik, traktör kamyon, otobüs gibi malların kamu eliyle dağıtımı sağlanmalıdır.

5. Kent arsaları kamulaştırılmalıdır. Böylece arsa spekülasyonu ve haksız kazançlar önlenebilecektir. Lüks konut yapımı engellenmeli, sosyal konut yapımına ağırlık verilmelidir (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1978).
6. Banka kredileri denetlenmeli, kamu bankalarının olanakları artırılmalı ve kamu sektörünün güçlendirilmesi için kredilerin bu yöne yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
7. Kiralar hakkında Yargıtay'ın fiyat endekslerine ilişkin kararı yaygınlaştırılmalıdır.
8. Ücretlilerin vergi yükünü hafifletecek düzenleme yapılmalı, ayrı ücretleri birleştirmek ve kıdem tazminatını vergilemek gibi uygulamalardan vazgeçilmelidir.
9. Asgari ücret iki yıllık bir süre için saptanmaktan çıkartılmalı, paranın satın alma gücündeki değişiklikler oranında artırılmalıdır. Buna ilaveten asgari ücret vergi dışı tutulmalı, diğer çalışanlara uygulanan vergi muafiyeti de bu düzeyde tutulmalıdır (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1978).
10. Çalışma sorunları ve iş hayatı ile ilgili olarak şu önlemler alınmalıdır:
 - Grev hakkında konulan kısıtlamalar kaldırılıp genel grev yasallaştırılsın,
 - Lokavt yasaklansın,
 - Referandum yasallaştırılsın,
 - Memurlara grevli toplu sözleşmeli sendika hakkı tanınsın,
 - İşçi memur ayırımı çalışandan yana kesin sonuca bağlansın,
 - İş yasasının işten çıkarma ile ilgili maddeleri haksız işten çıkarmayı önleyecek biçimde düzenlensin,
 - Hükümet grev erteleme kararlarında dikkatli olsun,
 - İşsizlik sigortası ivedilikle kurulsun (Cumhuriyet, 15 Mart 1979).

TİSK

“Türkiye’de çağdaş işçi-işveren ilişkilerinin temeli 1961 Anayasası ile atılmıştır. 1961 Anayasası, işçi ve işverenlere sendika kurma hakkının yanı sıra toplu sözleşme, grev ve lokavt haklarını da tanıdı. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu’nun doğuşu, altı işveren sendikasının 15 Ekim 1961’de İstanbul İşveren Sendikaları Birliği adı altında bir araya gelmesiyle başlar. Ülke çapında bir örgütlenme ile Birliğin adı II. Olağan Genel Kurul’da Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu olarak değiştirilmiştir. Konfederasyonun kuruluşundan 1965 yılının ortalarına kadar İstanbul’da bulunan Konfederasyonun merkezi, 5 Ağustos 1965’te yapılan Olağanüstü Genel Kurul’da yapılan ana tüzük değişiklikleri ile Ankara’ya nakledilmiştir. Çeşitli tarihlerde üye olan sendikalarla birlikte Konfederasyon üyelerinin sayısı 23’e ulaştı. Konfederasyonun bütçesi, üye birliklerin ödediği aidatlardan karşılanır” (<http://www.tisk.org.tr/hakkinda.asp?id=498>).

Gönüllü teşkilatlanma esasına göre kurulmuş olan ve Türk işverenlerini endüstriyel ilişkiler alanında temsil eden tek üst kuruluş olma özelliğini taşıyan TİSK, aşağıdaki temel ilkeleri benimsemiştir:

- “Atatürk ilkeleri başta olmak üzere, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve kamu yararının korunması temel ilkelerine bağlı kalarak demokratik ilkeler içinde faaliyet göstermek”;

- “Laikliği ve liberal, parlamenter demokratik rejimi var gücüyle desteklemek”;
- Bu rejimin bir parçası olarak serbest girişim ve serbest piyasa ekonomisi anlayışını geliştirmek ve korumak”;
- “Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden sanayileşmeyi hedeflemek; hizmetler ve tarım sektörlerinin gelişiminin ve modernizasyonunun desteklenmesi”;
- “Üretim ve verimliliğin artırılmasına, fiyat istikrarına, ihracatın geliştirilmesine, ek istihdam olanaklarının yaratılmasına ve refahın genişletilmesine katkı sağlamak”;
- Konfederasyona üye İşverenler ve İşveren Sendikalarının çalışma ilişkilerinden doğan ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini mevzuat çerçevesinde korumak ve geliştirmek; ekonomik ve sosyal alanda karşılaştıkları temel sorunların giderilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için Hükümet nezdinde sürekli girişimlerde bulunmak ve nüfuz sahibi olmak”;
- “Endüstriyel ilişkilerin güçlü, dengeli ve barışçıl bir anlayışla yürütülmesi için işverenler ve işçiler arasında dengeli ve pozitif ilişkiler kurarak ve sosyal taraflar arasında diyalog ve uzlaşma sağlamaya çalışarak çalışma barışının korunmasına yardımcı olmak”;
- “Sanayileşmeyi ve rekabet gücünü artırmak ve nitelikli iş gücü açığını kapatmak için mesleki ve teknik eğitime gereken önemi vermek”;
- “Üretim ve istihdamdaki artışlar; tasarruf ve yatırımı teşvik eden bir vergi sistemini savunmak”;
- “Ulusal çıkarlar doğrultusunda özelleştirmeyi, ekonomide etkinliği ve etkinliği desteklemek”;
- “Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak Batı Dünyası ile bütünleşmesini ulusal ve uluslararası platformlarda savunmak ve bu amaç doğrultusunda işverenlere düşen görevleri yerine getirmek”;
- “Sanayi politikası doğrultusunda çevre politikası izlemek ve gelecek nesillere temiz ve gelişmiş bir ülke bırakmak için gerekli faaliyetleri sürdürmek” (<http://www.tisk.org.tr/hakkinda.asp?id=499>).

1978 Krizinde TİSK

TİSK yönetim kurulu başkanı Halit NARİN, hükümetin izlediği ekonomik politikayı eleştirmiş ve “Türkiye'nin ekonomisi, yılbaşındaki durumundan daha iyi değildir” demiştir. Halit NARİN, döviz darboğazının aşılamadığını piyasada para darlığının had safhaya ulaştığını enflasyonun nerede duracağı belli olmadan bütün hızıyla devam ettiğini öne sürmüştür, hükümetin aldığı önlemlerin yeterli çare olmadığını ileri sürmüştür (Cumhuriyet, 1 Eylül 1978).

TİSK dönem boyunca hükümetten sendikaların kontrol altına alınmasını, grev hakkının kısıtlanmasını talep etmiştir. TİSK Yönetim Kurulu Başkanı Rafet İbrahimioğlu, Türkiye’de son yıllarda yaşanan sorunların nedenleri arasında “hür teşebbüs işyerlerinin katı hatta kasıtlı işçi sağlığı ve iş güvenliği teftişleri ile bunaltılmasını” da göstermiştir. İbrahimioğlu, Türk sanayisinin karşısında bulunduğu en büyük sorunun kıdem tazminatı müessesesi olduğunu bu yüzden bu konuda mutlaka iyileştirici düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade etti. Türkiye’de denetlenemeyen tek kuruluşun sendikalar olduğunu ileri süren İbrahimioğlu, bütün dernek ve müesseselerin hükümetlerin ciddi denetimlerine tabi olduğu halde işçi sendikalarının nedense bugüne kadar böyle bir denetimin dışında bırakıldığını ifade etmiştir (Cumhuriyet, 9 Nisan 1980).

TİSK başkanı Halit Narin, 17 Şubat 1979 tarihinde yaptığı basın toplantısında mevcut özel sektör işletmelerinin ve madenlerin devletleştirilmesi ile uğraşılırken yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesini beklemenin bir hayal olacağını çünkü sosyalist karakterli bir plan hazırlayıp uygulamanın ve ardından piyasa ekonomisi şartlarına bağlı liberal ülkelerden kredi ve yardım istemenin anlaşılır bir tarafının olmadığını ifade etti. Narin, Türkiye'de görülen ekonomik krizin önemli bir nedeninin de ekonominin politik kurullarla idare edilmek istenmesinden kaynaklandığını ileri sürdü (Hürriyet, 17 Şubat 1979).

Narin, TİSK'in 13. olağan genel kurulunda yaptığı konuşmada ise siyasal istikrarın gerçekleşmesi halinde ekonomik istikrarın ve sosyal barışın çok daha kolaylıkla sağlanabileceğini, anarşinin ortadan kaldırılmasının öncelikli olarak siyasal istikrarın sağlanmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir (Hürriyet, 11 Nisan 1980).

TİSK, ülkemizin yaşadığı olumsuz durumun nedenlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir: 1974 yılında başlayan fiyat artışları 1977 yılı içinde ağırlığını daha da hissettirmiş ve yıl sonu itibarıyla toptan eşya fiyat endeksi %35 oranında bir artış kaydetti. KİT'lerin büyüyen zararları ve bütçe açıkları vergi hasılatını kamu harcamalarını karşılayacak ölçüde artırılmaması, pahalı ithalat, düzensiz toplu sözleşme uygulaması ve belirsiz ücret politikası sonucu yükselen ücretler fiyat artışlarını körükledi. Toplam tasarruf yetersizliği duran yatırımları çoğaltmıştır. Buna ilaveten dış ödemeler dengesindeki sıkıntıların ithalat talebinin büyümesine karşı ihracat imkanlarının artırılmamasına yol açtığı da bunu ise bunalımı daha da derinleştirdiği ileri sürülmüştür (Hürriyet, 22 Mart 1978).

Ülkenin içinde bulunduğu bu bunalımdan çıkabilmesi için alınması gereken önlemlerle ilgili olarak TİSK başkanı Halit Narin, görüşlerini şu şekilde açıklamıştır (Cumhuriyet, 14 Mart 1979):

1. Devalüasyona gerek yoktur.
2. İşletmelerin döviz ile satın aldıkları girdilerinde, kur farkı belirmesi halinde, kur farkı oranında ithalat vergisi alınmalıdır.
3. Her üretim sektörü zorlayıcı yollarla yönetilmelidir.
4. Yurt dışında çalışan işçilerin dövizleri günün serbest kuru üzerinden satın alınmalıdır.
5. Üretimi için gerekli dövizini ihracatı ile sağlayamayanlara ihtiyaçları olan döviz günün serbest rayici üzerinden satılmalıdır.
6. Kur farkı halinde şirketlerden toplanan ithalat vergisi Merkez Bankasındaki bir fonda toplanarak işçi döviz alım farklarının finansmanında kullanılmalıdır.
7. Türkiye'de tüm sektörler ihracata özendirici yollarla değil, zorlayıcı yollarla yönettirmelidir.
8. Üretiminde döviz kullanılan dayanıklı tüketim mallarının ihracatı zorunlu kılınmalı, bunun için gerekirse iç tüketim vergilendirilmelidir.
9. Akaryakıt kullanımında, Türkiye'nin tüketici ülkelerin benimsediği bir tasarruf politikası benimsenmelidir.
10. Toplu iş sözleşmelerinde uygulanacak genel bir ücret politikası tespit edilmelidir.
11. Ücret ve maaşla çalışan kesimi korumak için asgari ücret oranında bir asgari geçim indirimi yasalaşmalıdır.

SONUÇ

Türkiye’de ekonomik krizler, tarihsel süreç içerisinde devamlı olumsuz sonuçlara ve kırılğan bir yapının meydana gelmesine neden olmuştur. Ekonomideki krizlerin birçok nedenleri vardır ki bunların önemli bir kısmı da siyasal ve kültürel kaynaklıdır. Bu krizler, toplumdaki siyasal ve toplumsal örgütleri de etkiler ve belirli bir doğrultuda yönlendirir. Nitekim böyle ağır tahribatlar yapan krizden çıkış için iktidarından muhalefetine toplumun her kesimi kendi bakış açılarından krizi yorumlamışlar ve çözüm önerilerini ileri sürmüşleridir. Türkiye’nin yaşadığı her önemli olaylarda olduğu gibi kendilerini direkt etkileyen kriz olaylarında da sendikalar kendi görüşlerini, beklentilerini ve önerilerini siyasal karar alma konumundaki iktidara iletmişler, soruna aranan çözüm çabalarında kendilerinin üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmışlardır.

Bu itibarla incelenen dönemde sendikaların samimi olarak krizden çıkış için öneriler sunduğu görülmektedir. Her ne kadar her bir sendika krizi kendi çerçevesinden yorumlayıp önerilerini ona göre sıralamışken ve hatta bazen bu tutumundan dolayı da uzlaşmaz bir tutum olarak nitelendirilebilecek bir konuma kendisini konumlandırırsa da genellikle terör gibi, konularda ortak tavır sergileyebilmişlerdir. Fakat burada da şu ifade edilebilir ki, bu noktada da bazı sendikalar söylemsel ve eylemsel düzlemde bazı çelişkilerin içine girmiştir. Terör konusunda hoş beyan veren bu sendikaların kendilerine ait sopa fabrikalarının yandığı basından okununca, sopa ve demokrasi, sopa ve hak arama konusunda bağlantı kurma noktasında insanların önemli bir zorluğun içine girdiği de bir gerçektir.

Bu çalışma, Türk sendikacılığı açısından önem taşıyan TÜRK-İŞ, DİSK ve TİSK’in 1978 ekonomik krizine karşı tutumlarını ortaya koyması açısından oldukça özgün bir nitelik taşımaktadır ve bundan sonra bu ve buna benzer konularda araştırma yapacaklar için önemli bir kavramsal kaynak niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Çünkü çalışmada da görüldüğü, benzer amaçlarla aynı toplumda faaliyet gösteren yapıların, bazen farklı ideolojik, siyasal ve hukuki amaçlarla birbirinden farklılaştığı da ortaya çıkmaktadır. Bu ise söz konusu ülkenin demokrasi düzeyi, siyasal düzenin kurumsallaşması ve kültürel görecelik açısından bazı çıkarımlarda bulunmayı mümkün kılmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2007). *Türk Sendikacılık Hareketinde Bir Sendikal Olgu Olarak HAK-İŞ*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Aktan, C. C. (2004). *Global Ekonomik Krizler Sorunu*, Zaman Kitap, İstanbul, 2004, <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-sorunlar/global-kriz.htm>, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Aktan, C. C. (2009). *1990’lı Yıllarda Global Ekonomik Krizler: Etkileri ve Sonuçları*, <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-sorunlar/global-kriz.htm> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

Akyalçın, S. (2002). *Türkiye’de Geçmişten Günümüze İşçi Sendikaları ve Siyasal Partiler Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Amin, S. (2010). Exiting the Crisis of Capitalism or Capitalism in Crisis?, *Globalizations*, 7(1-2): 261-273.

Aslan, A., Şeker, A., Yaşa, E, Özaydın, N ve Öztürk, İ (2009). *Kriz ve Sosyal Refah*, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/askeriaslan.htm>, (Erişim Tarihi: 23.04.2009).

Atatoprak, Ş. (2007). *Türkiye’de Hükümetler ve Ekonomik Krizler: 1963-2006 Dönemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Aydın, Ü. (2003). *1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Bal, M. (2007). *Türkiye’nin AB Üyelik Sürecinde Sendikaların İzledikleri Politikalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Biçerli, M. K. (1992). *Sendikaların Ekonomik Analizi ve İşgücü Gelirleri Üzerindeki Etkileri: Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Cumhuriyet, 1978-1980 yıllarına ait günlerdeki basılar.

Doğan, E. (2003). Sendikalar ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Siyaseti, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 6: 19-43.

Eğilmez, M. (2008). *Küresel Finans Krizi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gersil, G. ve Aracı, M. (2006). Küreselleşme Sürecinde Türk İşçi Sendikacılığı ve Yaşanan Örgütlenme Sorunu, *Muğla Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, 16: 1-18.

<http://www.tisk.org.tr/hakkinda.asp?id=498>, (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

<http://www.tisk.org.tr/hakkinda.asp?id=499>, (Erişim Tarihi: 15.03.2009).

Hürriyet, 1978-1980 yıllarına ait günlerdeki basılar.

Karluk, S. R. (2006). Türkiye Ekonomisinde 1980 Öncesi ve Sonrası Yaşanan Krizlere Yönelik İstikrar Politikaları, (Editör) H. Seyidoğlu, R. Yıldız, *Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri* içinde (ss.55-88), İstanbul: Arıkan Basım Yayım.

Kayarkaya, O. (2006). *1980 Sonrası Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kazgan, G. (2006). *Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kınaytürk, Z. (2006). *1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Kuran, İ. (2006). *Türkiye’de Ekonomik Krizler ve İstikrar Programları (1980-2005)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Urfa.

Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye’de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar, *Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(1): 161-190.

Mancı, A. R. (2006). *Küreselleşme, Türkiye’nin Ekonomik Küreselleşmesi ve Krizleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Urfa.

Olgaç, Y. (2006). *Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Tük Çalışma Hayatındaki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisinin 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Peker, M., Önen, E. ve Balkız, B. (1997). *Göç, Kentleşme Sorunları ve Yerel Siyaset*, İzmir: Saray Kitabevleri.

Robinson, W. I. (2018). The next economic crisis: digital capitalism and global police state, *Race & Class*, 60(1): 77-92.

Seyfioğlu, D. (2009). *Ekonomik Kriz*, http://www.odevsitesi.com/default.asp?islem=dok_indir&odevno=82620, (Erişim Tarihi: 01.04.2009).

Şahin, H. (2007). *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Tartanoğlu, Ş. (2007). *1980 Sonrası Türk Sendikacılığı ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tokol, A. (2002). Sendikaların Üye Sayısında Azalma Nedenleri ve Sendikaların İzledikleri Yeni Politikalar, *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 4(1), <<http://www.isgucdergi.org/?p=makale&id=2828>>, (Erişim Tarihi: 12.12.2009).

Turan, G. (2000). Türkiye'de Kamu Sendikacılığı, *Kamu-iş*, 6(1): 1-16.

TÜRK-İŞ (1978, 1979). *Türk-İş Dergisi 1978-1979 Yılları Nisan, Temmuz, Kasım ve Aralık İlgili Sayıları*.

TÜRK-İŞ (1995). *Belgelerle TÜRK-İŞ Tarihi (III)*, Ankara: TÜRK-İŞ.

Yay, G. G. (2007). 1990'lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi, (Editör) T. Yay, G. G. Yay, *İktisat Yazıları: Metodoloji-Düşünce-Politika* içinde (ss. 337-357), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz, Ö., Kızıltan, A. ve Kaya, V. (2005). İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24: 77-96.